

De broedvogels van Engbertsdijksvenen

2021

Geert Euverman

Vooraf

Vijftien was ik, en ik was voor het eerst in mijn nog maar prille arbeidersleven in de ziektewet. Door een paar bevroren vingers aan mijn ene hand. Het was winter, er lag een pak sneeuw. Ik ging naar een vervolgopleiding van de Ambachtschool in Vroomshoop, en één van de vakken was natuurkunde. Meneer van 't Hag wilde ons uitleggen wat er gebeurt wanneer men zout strooit op een bevroren ondergrond. Om te smelten is warmte nodig, dat wordt onttrokken aan de directe omgeving, en die wordt zodoende steeds kouder. Dat werd aanschouwelijk gemaakt met een maatglas met sneeuw en zout. Zo koud zei hij, daar kan niemand z'n handen vijf minuten in houden. Dat leek me stug, het was immers smeltwater en geen ijs meer, en ik mocht het proberen. Ik won, en wist me daarna geen raad van de pijn. Er ging een thermometer in: -20C. De andere dag waren mijn vingertoppen blaren, en kon ik dus ingezwachteld thuisblijven.

Zodoende kreeg ik een onverwachte kans om doordeweeks nog eens naar believen door het veen te zwerven. Ik zocht het stuk op waar mijn vader de laatste jaren werkte, aan de Nieuwe Leidijk. Daar waar nu moeras met Pitrus het beeld bepaalt, was het toen kurkdroog. Er lag een stapel kienhout, waarop ik even plaatsnam. En daar vond ik een zakmes. De soort dat de mannen hier bij zich hadden: een weversmes, in de textiel gebruikt omdat het zo vlijmscherp was. Ik liet het thuis zien, waarop mijn vader zei: die was ik al een tijdje kwijt! De speld in de hooiberg, en dat zonder te zoeken. Na een paar weken kon ik mijn nagels rechtop zetten, want die lieten los, pas ver in de lente had ik ook die weer helemaal terug.

In februari dit jaar liep ik er weer, want het was eindelijk weer eens echt winter. Het vroom, er lag stuifneeuw. En dan komen dit soort herinneringen boven. Dit heeft allemaal natuurlijk helemaal niets met vogels te maken.

Maar wel alles met het veen.

Broedvogels in Engbertsdijksvenen 2021

Ook in 2021 is Engbertsdijksvenen weer in zijn geheel op broedvogels geïnterviewd, volgens de beproefde methode.

En ook dit jaar werd het weer onder de vlag van Sovon uitgevoerd, Covid-19 had ons bestaan helaas nog steeds in zijn greep. Ook nu waren er regels waar je je aan had te houden, maar dat maakt voor het veldwerk niet uit. Het enige wat niet kon doorgaan was de jaarlijkse gezamenlijke aftrapavond in februari.

Voor het inventarisatiewerk is het gebied nog steeds verdeeld in tien vakken, elk met eigen vaste tellers. De minimum inspanning die van elke teller gevraagd wordt zijn vijf bezoeken, te beginnen in het eerste weekeind van april, en dan om de veertien dagen. Dit schema is al jaren hetzelfde, en vanaf het begin vooral gericht op de watervogels. Omdat nu een veel bredere reeks vogels gevolgd wordt, is het seizoen veel verder gerekt. Daarom wordt het tellen aangevuld met deelbezoeken voor soorten die met de standaardbezoeken deels gemist zullen worden. Voor ganzen moet je bijvoorbeeld al eerder het veld in, een heel aantal andere soorten kun je hoogzomer nog treffen. De resultaten worden ingevoerd in Avimap, het programma van Sovon dat uit de gegevens het aantal territoria destilleert. De gevonden aantallen uit de standaardbezoeken zijn aangevuld met de resultaten van de deelbezoeken, voor soorten als Nachtzwaluw en Grauwe klauwier. Alles wat bij deze extra rondjes als 'bijvangst' is genoteerd wordt eveneens ingevoerd in Avimap. Verder is waarneming.nl uitgeplozen op bruikbare meldingen van de vele bezoekers van Engbertsdijksvenen. Dit alles leidt dan tot de bijgevoegde tabel.

De meeste soorten uit deze selectie worden jaarlijks geteld. Sommige omdat ze gevraagd worden voor het SNL (Subsidiestelsel Natuur en Landschap), of gewoon omdat het ze niet goed vergaat, en we dat wel willen bijhouden. Ook een aantal op zich niet schaarse, maar in het veen niet algemene soorten houden we bij. Het komt er nu op neer, dat slechts een paar algemene, voor het veen minder belangrijke, soorten niet worden geteld. Een uitzondering is de Weide van Overesch, een al tientallen jaren begraaasd deelgebied. Dit is al vanaf 1986 een BMP (Broedvogel Monitoring Project) voor alle soorten, en geeft een mooie referentie voor deze algemene soorten. De aantallen uit dit deelgebied geven een duidelijke aanvulling op wat de veranderingen in het landschap teweegbrengen.

Terreinomstandigheden

Het verwijderen van de berken ging dit jaar nog weer door. Soms vooral opslag, maar ook nog delen opgaand bos. Verder werden delen geklepeld om de laatste restjes op te ruimen. Eerder al behandelde delen raakten deels weer begroeid, andere vers behandelde stukken zijn nog helemaal kaal. Ook dit voorjaar gingen we in met grote delen plasdras, maar door een koud en nat voorjaar bleef het water er nu ook verderop in de lente staan. Door alle beheermaatregelen die tot nu toe zijn genomen is het beeld van het veen zeer veranderd. Letterlijk: waar een paar jaar geleden het oog altijd wel binnen een paar honderd meter op opgaand groen stuitte, kun je nu hier en daar kilometers ver kijken. Samen met de nattigheid is er een totaal ander landschap ontstaan. Dat valt het meest op meteen nadat je het veen binnenwandelt vanuit Kloosterhaar: waar je pas nog in het bos liep, is nu het patroon van dammen en slenken weer te zien. In de jaren tachtig nog aangebracht, om de toen heersende muggenplaag te onderdrukken.

Bij de groep watervogels, waar vanouds bij de tellingen de meeste aandacht naar uitgaat, herstelden de meeste ganzen en eenden zich ten opzichte van een jaar eerder, op de Wintertaling na. De nieuwe nattigheid zorgde zelfs nog voor een aantal nieuwe soorten, met een voorkeur voor water of moeras. De minst aansprekende daarvan waren een aantal bonte ganzen, geboekt onder de naam Soepgans. Meer bijzonder waren territoria van Kleine mantelmeeuw en Vissief, de laatste zelfs zeker broedend. En dan was er nog de eenmalige waarneming van een roepende Roerdomp, binnen de datumgrenzen. De Kokmeeuwen waren ook weer present, met iets meer territoria dan een jaar eerder. En voor het eerst sinds vijf jaar lieten Porseleinhoentjes zich weer eens horen, vanuit ondergelopen Pijpenstrootjesvegetatie.

De vogels van het oudere bos hielden prima stand, met bijvoorbeeld nog steeds vier soorten spechten. De meest ontwikkelde bosgedeelten zijn en blijven dan ook gespaard. Jammer genoeg gaat het behoud niet op voor de Wielewaal, die zich helemaal heeft teruggetrokken aan de uiterste buitenranden van het veen.

Het verlies aan struikgewas langs paden en greppels wordt plaatselijk weer goed gemaakt door steeds vitaler Braamstruweel op drogere delen, als de hogere dammen. Deze braamopslag toont aan dat het met de stikstof nog lang niet goed zit, maar Blauwborsten en Roodborsttapuiten maken er dankbaar gebruik van, evenals Grauwe klauwieren. Kneutjes hebben zich blijkbaar ook bij de nieuwe situatie neergelegd, hun aantal is nu al een paar jaar stabiel.

Nachtzwaluw en Boomleeuwerik zijn toch wel de grootste verrassingen van het drogere open terrein. De eerste, omdat ze zich onveranderd op het hoge peil van de laatste jaren kunnen handhaven, de tweede door alweer een nieuw record te vestigen.

Maar opnieuw zijn de boerenlandvogels dit jaar de grootste en meest plezierige verrassing. Van wat we ooit 'weidevogels' noemen was de Kievit wel het meest spectaculair. Vergeleken met nog maar een jaar of vijf geleden is hun aantal vertienvoudigd! Ook de Tureluur vestigde een nieuw record, en van de tientallen Watersnippen die je in het voorjaar aantrof bleven er ook een heel aantal over met een territorium. Wulpen waren er ook, maar mondjesmaat. Het grote gemis blijft toch de Grutto, die een halve eeuw geleden een heel normale broedvogel was in de Pijpenstrootjesvelden. Het palet werd weer helemaal gecompleteerd met de zangvogels van het boerenland: Veldleeuwerik, Gele en Witte kwikstaart, Graspieper. De Veldleeuwerik bereikte zelfs de hoogste stand in meer dan dertig jaar. Dit feest der herkenning vond grotendeel plaats op twee concentraties. Het noordoostelijk deel waar twee jaar eerder zoveel bos is verwijderd, en nu grotendeels uit plasdras bestaat, en het middendeel van het veenpakket tussen Krikkendijk en Engbertsdijk. Dit laatste deel mag je nu door de concentratie aan zoveel verschillende broedvogels van de Rode Lijst gerust het epicentrum van het veen noemen. Hier is al eerder opslag verwijderd, met daarna nog weer een extra maaibeurt om de uitlopers van het houtgewas een kopje kleiner te maken. Hierdoor is over grotere delen een frisgroene egale Pijpenstrootjesmat ontstaan, die blijkbaar een geweldig alternatief is voor het vroegere boerenland. Verspreid over het veen werd het plaatje gecompleteerd door Kwartels, die een heel goed jaar kenden.

Verstoringsen

Het herboren open veengebied is dan wel van een on-Nederlandse allure, maar die openheid schept ook zijn problemen. Het is veel makkelijker toegankelijk geworden, via de blootgelegde dammenstructuur, die nu ook nog onmogelijk fysiek afgesloten konden worden. Tegelijkertijd werkt elke verstoring ook veel verder door op de vogels. Elke betreding, loslopende hond of wat dan ook zie je al van verre. Het beste voorbeeld van die weidse blik is wel de broedpoging van het ene paar Kraanvogels van dit jaar. Voor de ingewijden was het te doen, de plek van het nest vanaf De Pluus met de telescoop te bekijken.

De Pluus als uitkijkpunt voldoet voor sommigen blijkbaar nog niet genoeg. Één van de tellers zag een groepje mensen het dak beklimmen. Dit was geen baldadige jeugd, maar een stel volwassen mannen. Helemaal verbijsterend was de mentaliteit van de zogenaamde twitchers: de soortenjagers onder de vogelaars. Deze kwamen in het laatste weekeind van maart van heinde en verre voor de Grijsse wouw en Steenarend, die hier even bleven pleisteren. Voor dit soort liefhebbers is bebording noch raster een belemmering. De zeldzaamheid moet en zal op het streeplijstje, daar moet alles voor wijken, ook in het prille broedseizoen. De onwetende teller van de westkant het reservaat meldde verbijsterd: *'Zuidelijk deel rond Nieuwe Leidijk, het weiland, werd bezocht (buiten de paden) door een 6-tal vreemden (meest met telescoop). Hiermee werd mijn telactiviteit aldaar gehinderd.*

Een bijzondere dag was ook Hemelvaart. Bij een vroeg ochtendbezoek aan de Weide van Overesch klonken plotseling stemmen. Vaag, door de mist, zag je een groepje hardlopers over een dam, die eindigt in een onbegaanbaar terreindeel waar al eens met zekerheid Kraanvogels hebben gebroed. Een paar uur later hetzelfde nog eens, nu twee man, dwars door het stuk met de meeste boerenlandvogels. Luid overleggend, welke afslag ze nu eens zouden nemen. Over dezelfde dam liepen een paar weken eerder nog een hele rits Wilde zwijnen, ook verstoring, maar dat voelt toch anders. Later op de dag werd nog iemand op een quad op het surveillancepad aan de westkant aangesproken. Zijn argumentatie op de vraag wat hij hier te zoeken had, was verrassend simpel: hij had nergens een bordje gezien waarop stond dat dit niet mocht.

Er zijn veel aanvullende verhalen op dit thema, zoals van die ene hond die niet bij de boerderij wilde blijven en regelmatig op strooptocht ging in het veen. Of de man, die de trektelpost aan de Nieuwe Leidijk gebruikte als startpunt voor een struintocht recht naar het noorden door het hart van het veen. Maar ook onder de fotografen en andere bezoekers bevinden zich zeer veel al dan niet opzettelijke dwaalgasten. Het kan niet anders, of al deze onrust zorgt voor mislukte broedpogingen van de hiervoor gevoelige soorten.

Het buitengebied

Daar komt nog bij, dat de onrust ook buiten het veen dreigt toe te nemen.

Jarenlang was het aangrenzende landbouwgebied aan de oostzijde jaarrond een relatief rustige wijk- en foerageerplaats voor een heel aantal vogels. Staatsbosbeheer heeft dan ook jarenlang ingezet op een rustgebied aan het oosten. Daar wordt nu al aan getornd. Er is door de eigenaren daar op eigen initiatief een wandelroute uitgezet, die langs de rand van het veen leidt. Om verstoring voor de Natura 2000 soort Kraanvogel te voorkomen is daartoe bebording met een waarschuwing geplaatst. Men wordt geacht om, wanneer men een Kraanvogel op de akkers ontwaart, spoorstraks op de schreden te keren wanneer je deze dichterbij dan 500 meter genaderd bent. Hoe dit kritieke punt te bepalen wordt niet toegelicht, maar de toetsing zal in de praktijk niet meevallen. Net zomin als de handhaving hierop. Met

verstoring van overige vogels en wild wordt geen rekening gehouden.

Wel beginnen steeds meer belangengroepen, of zij die dit willen worden, zich te roeren. Daar wordt deze oostkant ook nadrukkelijk in betrokken, met ontsluitingsplannen voor allerlei vormen van recreatie. Overigens zonder daar de eigenaren in te betrekken, die niet gevraagd wordt naar wat zij daar wel van vinden. Al de aandacht in de media hierover, maakt de Telgroep niet alleen ongerust, maar ook lichtelijk kribbig. In tegenstelling tot de groeperingen die nu alvast allerlei toekomstplannen ontvouwen steekt de Telgroep veel tijd in Engbertsdijksvenen, en levert met exacte cijfers voor een deel de onderbouwing voor het beheer. Het leek ons tellers dan ook niet meer dan redelijk, ons licht eens te laten schijnen over de opgeworpen toekomstdromen. We zien ons daarbij als vertegenwoordigers van de gewone recreant, die van de rust wil genieten, maar die je maar zelden hoort. Maar het is wel de meerderheid van de bezoekers.

Daartoe zijn een heel aantal punten op een rij gezet, onder het motto: 'Natuurbelangen zijn er voor de Natuur'. We maken het de plannenmakers gemakkelijk: door en tegen het veen aan horen geen fiets- cross- of paardenpaden. Te denken valt hierbij ook aan de berichten over doodgereden reptielen op crossroutes in andere terreinen. De oostkant was altijd bedoeld als rustgebied zonder recreatie, en dat kan zo blijven voor wat betreft dit soort ontwikkelingen. De vinger die hier en daar al genomen wordt aan de westkant gaat al te ver. Denk aan de mountainbikeroute rond de Put van Roelofs. Tijdens een veldbezoek met Staatsbosbeheer en Projectgroep zijn deze wensen aan de orde gekomen. Daarbij bleken tellers en planners het gelukkig op grote lijnen met elkaar eens te wezen.

Een voorbeeld van een groep natuurgenieters die geen eigen belangengroep hebben zijn de minder validen. Er wordt bij de inrichting gedacht aan een uitzichtpunt binnen het gebied, waar je ongetwijfeld veel mensen een plezier mee doet. Maar door de Telgroep is een voorstel gedaan hoe met maar een kleine moeite wat kan worden gedaan voor gehandicapten. We pleiten voor een rustpunt op het hoogste deel van de zandrug aan de Paterswal, waar nu een picknickplaats is. Een halfverhard pad vanaf het fietspad een klein eindje het open terrein in, daar een inrichting met wat passend groen, een paar bankjes. Met een invaliden P-plaats aan de weg bied je de minder ter been zijnde medemens een grandioos uitzicht over de weidse omgeving. Ook wel een beetje eigenbelang: veel tellers zijn al aardig aan het vergrijzen. Regeren is vooruitzien.

De toekomstplannen

Ook dit jaar kon nog steeds niet worden begonnen aan de gedachte herstelwerkzaamheden binnen het gebied. Er is toch weer een argument gevonden om de start nog maar weer eens uit te stellen. De alvast op voorraad aangelegde gigantische leembult bij de ingang van het veen in Kloosterhaar begint intussen al een geheel eigen biotoop te vormen. Voor de tellers gaf het nog weer een jaar relatieve rust in het telseizoen, maar het zal er toch wel een keer van komen. Wel werd na de broedtijd het na jaren geheel

overgroeide smalspoor opgeruimd, als voorbereiding op de aanpak van de dammen. Hiermee is een stuk nostalgie helemaal geschiedenis. De oudste tellers hebben dit nog in hun eigenlijke functie gezien: de afvoer van turf. Later heeft Staatsbosbeheer nog lang gebruikt gemaakt van de in totaal ruim tien kilometer spoor. Deels voor het beheer en brandbestrijding op ontoegankelijke plekken, maar ook als een unieke mogelijkheid om bezoekers het hart van het reservaat te laten beleven. Aan dat laatste kwam een eind doordat er niet kon worden voldaan aan de veiligheidsvoorschriften. Met het verdwijnen van het spoor is er een eind gekomen aan een bijzondere periode.

Ooit zal het ook wel een keer komen tot de aanvang van de verdrogingmaatregelen buiten het veen. In december hakte de BAC (Beheers Advies Commissie) eindelijk de knoop door voor wat er rondom het veen zou moeten gebeuren. Er is bij deze plannen daarbij gekozen voor de oostkant voor de variant met een grote buffer, zonder wateraanvoer van buiten. Aan de westkant wordt een extra kanaal gegraven als alternatieve waterafvoer. Het Geesters Stroomkanaal ter plekke wordt afgedamd en krijgt een verhoogde waterstand. Te hopen valt dat als dat doorgaat, eerst de bodem wordt schoongemaakt, zodat de start alvast goed is. Zowel het kanaal als de deels parallel lopende Verbindingsleiding zijn helemaal verzadigd met slib. Dit was heel goed te zien na een paar dagen met veel regen in december 2018

Voor de bewoners van het gebied is er nu eindelijk de zo lang gewenste duidelijkheid. Dit plan zal concreet uitgewerkt gaan worden, en aan de provincie aangeboden. De verwachting is dat dit in begin 2023 zal wezen.

Het heeft heel lang geduurd, maar op zich past dit voorstel helemaal bij de grote thema's van dit moment. Water vasthouden daar waar het valt, een veenpakket conserveren dat zoveel CO_2 vastlegt. Niet in het minst: boeren binnen het gebied een kans te geven op een heel andere, meer extensieve bedrijfsvoering. Het zal zeker ook een impuls wezen voor de recreatieve bedrijven in een wijde omtrek van het gebied. Er is in ieder geval al een projectontwikkelaar met een vooruitziende blik. Onder de naam Engbertsdijksvenen Recreatie bv heeft deze ingrijpende plannen met de bekende camping Het Berkenvenen in De Pollen, zuidelijk van het veen. Het plan voor de herinrichting rondom het veen is uitgebreid en met kaarten in te zien op:

<https://engbertsdijksvenen.nl>

Het weer in de voorgaande winter

De gegevens komen van het KNMI.

Met een gemiddelde temperatuur van 4,4 °C tegen 3,9 °C normaal was de winter zachter dan normaal.

December was met 5,5 °C tegen normaal 4,1 °C relatief de zachtste maand.

Januari was met gemiddeld 3,2 °C iets aan de koude kant, maar winterweer kwam ondanks dat de stroming in de eerste week vaak oostelijk was nauwelijks voor.

Februari was, hoewel gemiddeld over de maand met 4,3 °C iets boven normaal, een opmerkelijke maand met drie gezichten. In de nacht van 6 op 7 februari viel de winter met sneeuw in, met code rood voor sneeuwjacht in het hele land. Tot en met 14 februari was winters. 's Nachts vroom het matig tot streng. De laagste temperatuur van de winter, -16,2 °C werd op 9 februari in Hupsel gemeten. Overdag kwam de temperatuur meestal niet boven nul. Op 15 februari viel de dooi in. Daarna brak een voorjaarsachtige periode aan met maximumtemperaturen tussen 15 en bijna 20 °C

De winter als geheel was aan de natte kant met landelijk gemiddeld 223 mm tegen 204 mm normaal.

Het weer in de lente

Afgelopen lente was zeer koud, met een gemiddelde temperatuur van 8,1°C ten opzichte van het langjarig gemiddelde van 9,9 °C. De drie maanden van de lente waren allemaal kouder dan normaal. In De Bilt werd geen enkele zomerse dag geteld in deze lente.

Maart was een tikkeltje te koud, vrij zonnig en vrij droog.

April en **mei** waren allebei zeer koud, met 6,7 °C tegen 9,8 °C, en 11,2 °C tegen 13,4 °C normaal.

De lente telde in De Bilt in totaal zestien vorstdagen tegen twaalf normaal. Het aantal warme dagen lag met vijf ruim onder het langjarig gemiddelde van zestien. De lente telde geen zomerse dagen, normaal zijn dit er vier. Winterse neerslag kwam in alle maanden voor, maar het meest opvallend was de sneeuwval op 7 april met in het zuidoosten een kortdurend sneeuwdek van 2 tot 5 centimeter. De lente was nat met gemiddeld over het land 174 mm neerslag tegen het langjarig gemiddelde van 148 mm. Maart was vrij droog, april kende een normale hoeveelheid neerslag en mei was een zeer natte maand. De meeste neerslag viel in het midden en noordoosten, met plaatselijk circa 220 mm. Opvallend was verder dat Twente zowel in de winter als de lente landelijk de minste zonuren kreeg.

Juni was de warmste sinds 1901. Na het zeer koude voorjaar barstte de zomer in juni los. Met een gemiddelde temperatuur van 18,2 °C tegen normaal 16,2 °C was het de warmste junimaand sinds 1901. Op 13 juni koelde het in een heldere nacht nog flink af. Op vliegbasis Twente werd die nacht de laagste temperatuur van deze maand geregistreerd: 4,8 °C. Vanaf 16 juni liepen de temperaturen flink op, in het zuiden en oosten van het land kwam de temperatuur drie dagen achtereen boven 30 °C. Op 18 juni was er nog een code oranje voor onweersbuien met hagel en zeer zware windstoten. Juni telde in totaal 12 zomerse dagen en 1 tropische dag tegen normaal 5,1 en 0,8.

De soorten

Hieronder een overzicht van de meest noemenswaardige broedvogelsoorten, waaronder de meeste RL- soorten. Als nieuwe soort was er dit jaar de Soepgans, die de toch al toegenomen gelederen Grauwe ganzen kwamen versterken. Ganzen waren nadrukkelijk aanwezig dit voorjaar, ze vielen natuurlijk ook meer op. Toch blijven zekere broedgevallen in verhouding schaars, afgezet tegen het aantal paren. Nesten worden vanzelfsprekend vaak gemist, maar er werden ook maar heel weinig paren met kuikens ingevoerd. Mogelijk hebben ze veel last van de Wilde zwijnen, die overal ook wel kunnen komen waar ganzen broeden.

Een paar min of meer gewone soorten haalden dit voorjaar hogere cijfers dan in jaren: Kwartel, Fuut, Witte kwikstaart. De spechten bleven tegen de verwachting in op hetzelfde niveau, alleen de Kleine bonte bleef achter vergeleken met een paar jaar eerder. Hetzelfde geldt voor de Staartmees.

Een soort waarvan je er met de huidige terreinomstandigheden meer zou verwachten is de Waterral. Maar deze is nu al voor het derde opeenvolgende jaar minder geteld. Je zou juist een opleving verwachten na de reeks droge zomers.

In de tabel bij dit verslag is een kolom opgenomen waaraan je de landelijke trend per soort kunt aflezen. Het is opvallend te zien dat er zoveel vogelsoorten in het veen broeden, die het landelijk gezien niet voor de wind gaat. Het maakt het belang van Engbertsdijksvennen nog weer eens extra zichtbaar.

Slobeend 12 RL Kwetsbaar

De Slobeenden handhaafden zich op het peil van vorig jaar, daarmee lijken ze positief te reageren op het nu weer open gebied. De grootste concentratie was te vinden in de noordoosthoek, de plek waar ook Kievit en Tureluur het dit voorjaar zo naar hun zin hadden. Gezamenlijk vormen ze hier een mooie concentratie boerenlandvogels. Hun landelijke trend is neerwaarts: hopelijk houden ze het hier nu wel langer vol.

Zomertaling 2 RL Bedreigd

Evenals vorig jaar toch nog weer een paar territoria van deze fraaie eend. Ook deze hielden het op de noordoosthoek, waar ze een gemêleerd eendengezelschap vormden met de overige soorten. Op de Kuifeend na werden alle eenden die dit jaar in Engbertsdijksvennen broedvogel waren, hier aangetroffen. De Zomertaling gaat landelijk nog harder onderuit dan de vorige soort. Het zal dan ook elk jaar afwachten blijven of er nog wat terugkomen.

Wintertaling 32 RL Kwetsbaar

Voor de Wintertaling lijkt het gevoerde beheer een tikkeltje te gortig. Dat zal zeker te maken hebben met de ontstane weidsheid. Wintertalingen houden om te broeden meer van kleinere, besloten watertjes, en die zijn er nu dus veel minder. Hun voorkomen hier is in tien jaar gehalveerd, vooral de laatste paar jaar gaan ze nog sneller achteruit dan de landelijke trend.

Patrijs 0 RL Kwetsbaar

Het leek er even op dat ze de stap vanuit het cultuurland zouden maken dit jaar. Aan de westkant was een eenmalige aprilwaarneming van een paar. Een avondronde met geluid

leverde echter geen weerklank, en daarmee geen bevestiging. Aan de overkant van de Paterswal was ook dit jaar weer een ingezaaide kruidenstrook, met vooral het oog op deze soort. Twenterand promoot nog steeds allerlei maatregelen om het leefgebied van Patrijzen op te krikken. Op andere plaatsen in de gemeente lukt dat steeds beter, vooral door de inzet van enkele zeer betrokken boeren.

Jammer genoeg wil de meest goedkope versie van beheer, namelijk het aangepast bermbeheer, maar niet van de grond komen. Vooral uit gewoonte: aanliggende eigenaren vinden het maar niets wanneer de berm er ongemaaid bij ligt. Zelfs de speciaal voor de fauna gezaaide kruidenstroken langs akkers worden vaak nog voor de winter gemaaid! Hier ligt nog een hele uitdaging, ondanks alle promotiewerk van bijvoorbeeld de Vlinderstichting.

Roerdomp 1 RL Kwetsbaar

Op 5 juni hoorde de waarnemer tijdens een avondronde voor Nachtzwaluwen enkele malen een hoempende Roerdomp. Dit moet in combinatie met de vijf ratelende Nachtzwaluwen die hij ook hoorde een heel bijzondere ervaring zijn geweest. De vogel riep in het bijna donker, waarschijnlijk vanuit de zuidwesthoek van de Put van Roelofs. Op zich al een kansloze plek voor een territorium, zoveel ruigte groeit er niet. Maar bovenlangs de oever is bovendien een weliswaar zonder vergunning aangelegde, maar druk gebruikte mountainbikeroute. De vogel zal dan ook schielijk weer zijn vertrokken.

Geoorde fuut 2 Doelsoort Natura 2000

Ook dit voorjaar fleurden de fuutjes het veen nog weer op, maar het houdt nog steeds niet over. Er was hoop op een opleving, aangezien ook hun vaste begeleiders de Kokmeeuwen weer bleven hangen. Het bleef echter bij hooguit enkele vogels, die zich op in ieder geval drie verschillende plassen verspreid lieten zien. Een enkele keer in het zuiden, maar meestal op de grote plas. Daarnaast op 13 mei op een plas in de Weide van Overesch eenmalig heel mooi baltsend, maar daar bleef het bij.

Kwartelkoning 0 RL Bedreigd

Een heel mooie waarneming die bijna onopgemerkt was gebleven! Gerd Wichers, oud-lid van de Telgroep, kon het geluid laten horen van een roepende Kwartelkoning, die hij had vastgelegd vanuit het braakliggende cultuurgrasland bij de Krikkendijk. Dat was op twee opeenvolgende dagen: op 1 augustus van 18.00 tot 20.00 uur, een dag later van 20.00 tot 22.00 uur. Het beest zou er zich thuis gevoeld moeten hebben. De vegetatie van voornamelijk grove grassen heeft veel weg van de uiterwaarden waar ze nog mondjesmaat voorkomen.

Porseleinhoen 3 RL Kwetsbaar

Voor deze soort een topjaar. Een territorium in noordoost was van een honkvast exemplaar: de eerste waarneming was op 10 april, de laatste op 3 juli. Beide andere territoria waren van eenmalige waarnemingen half mei en begin juni. Die van mei riep in ieder geval met zekerheid vanuit een Pijpenstrootjesvegetatie die deels in het water stond.

Kraanvogel 1 RL Gevoelig

En weer ging het op het laatst mis. In april een broedend stel, dat voor wie wist waar je kijken moest, met de telescoop gevolgd kon worden. Afgaand op de waarneming van steeds één vogel vanaf begin april zal toen de start van het broeden zijn geweest. Regelmatig kon je daar dan ook zo'n lange nek met rood kopje boven de vegetatie uit zien steken. Helaas kwamen beide vogels op 26 april ineens weer met beide tegelijk het veen uitvliegen.

Dat was slechts een paar dagen voor de verwachte datum dat de eieren uit hadden moeten komen. Het waarom blijft gissen, er is niet naar het nest gezocht, maar er was dit jaar dus veel onrust in het terrein. Maar ook hier kunnen Wilde zwijnen de boosdoener zijn, je weet het niet. Ze waren in de omgeving van het broedpaar in ieder geval regelmatig te zien. Daarna bleven de kranen nog lang hangen, wat de hoop op een tweede poging levend hield. Die werd ruw verstoord op Hemelvaart, 13 mei. Luid geroep van Kraanvogels in de ochtendschemering maakt normaal gesproken je hele dag goed. Maar niet wanneer je ziet, dat er drie hardlopers over een dam rennen, pal langs de plek waar ze jaren geleden al eens met succes hadden gebroed. De kranen riepen dus uit alarm, en hebben zich hier ook niet meer laten zien.

Kievit   41   Oranje lijst: potentiële kandidaat RL

Dit is toch wel het meest in het oog springende resultaat van het nieuwe gezicht van Engbertsdijksvenen. In vijf jaar tijd is het aantal territoria maar liefst vertienvoudigd! Verreweg de meeste territoria zijn van baltsende vogels, zeker in noordoost. In het andere terreindeel zuidelijk van de Engbertsdijk, waar het dammenstelsel veel dichter is, waren nog veel meer alarmerende paren, die je het liefst tot buiten het veen begeleidden. Dat alarmeren deden ze tot in begin juli: voor Kieviten is de datumgrens van 15 mei dan ook, buiten landbouwgebied, veel te vroeg. Gelijktrekken met bijvoorbeeld de Tureluur, dus een maand langer, is al jaren geleden aangekaart bij Sovon. Alarmerende paren zijn ook meteen de hoogste broedcode, wat op zich maar goed is ook: nesten en kuikens zijn praktisch onvindbaar. Maar er bestaat een gerede kans dat late broedgevallen worden onderschat bij alleen een lage broedcode!

Watersnip   7   RL Bedreigd

Vijf jaar geleden was er een keer een uitschieter bij deze soort, met tien territoria. Maar de zeven van dit jaar zijn een mooie tweede, en passen voor het gevoel toch ook helemaal bij het drassige landschap van dit voorjaar. Vier van de territoria, op basis van baltsende snippen, waren geconcentreerd bij de Krikkendijk. Ze krikten de status van deze omgeving als weidevogelgebied daarmee nog verder op.

Wulp   2   RL Kwetsbaar

Het blijft maar mager met deze tot voor kort toch karakteristieke soort van heide en veengebieden. Ze hebben zich daar al jaren geleden uit teruggetrokken, je moet ze in de Sovon balans van 2021 dan ook zoeken bij de boerenlandvogels. En dan concluderen dat het ze daar ook niet goed gaat, helaas. Hopelijk zijn de enkele paren die het nog steeds proberen binnen het veen, de voorbode van betere tijden. De opleving van veel andere soorten van het boerenland hier geeft moed. Hopelijk keren ze ooit op hun schreden terug. Want wat hoort er nu meer bij het uitgestrekte veen in het vroege voorjaar, dan jubelende Wulpen?

Tureluur   9   RL Gevoelig

Deze boerenlandvogel blijkt een heel stuk soepeler in het omgaan met nieuwe kansen dan veel andere vogels van het boerenland. Ze staan dan ook minder in het rood dan de meeste andere soorten van dit biotoop. Die souplesse laten ze ook binnen Engbertsdijksvenen zien: ze beperken zich niet alleen tot de beide boerenland vervangende terreindelen, er waren er ook enkele op een paar andere plaatsen. Daar werd in ieder geval ook van één paar de waarschijnlijke nestplaats vastgesteld. De drie territoria rond de Krikkendijk waren alle van alarmerende paren.

Kokmeeuw 26 Oranje lijst: potentiële kandidaat RL

Evenals voorgaand jaar, werd het zwerfwerk boven de waterplassen weer eens opgevrolt door groepen Kokmeeuwen, het geluid dat jarenlang hier zo gewoon was. Ze verplaatsten zich daarbij alsof ze geen keus konden maken uit het plotseling zo ruime aanbod aan geschikte nestgelegenheden. Toch concentreerden ze zich weer op de vanouds favoriete plassen in

noordoost. Het werden er in de loop van het voorjaar wel steeds minder. De drieëntwintig paren daar zijn dan ook geen schijn van de aantallen van vroeger, maar voor een soort die ook al jaren in de rode cijfers zit is het toch mooi meegenomen. Verspreid over het veen zaten er nog enkele, waarbij de ene langs het wandelpad naar De Plus wel het meest betrouwbaar was. Vanaf het pad was de vogel op het nest uitstekend te volgen.

Kleine mantelmeeuw 1

Geen nieuwkomer, maar wel in het broedseizoen! Deze meeuwen verwaardigden zich niet om zich te mengen in het gedruis van de Kokmeeuwenkolonie. Maar enkele exemplaren toonden wel belangstelling in het noorden bij de ene broedende Kokmeeuw. Daar is het voor dit jaar ook bij gebleven. Het maakt wel benieuwd naar wat er nog komen kan. Waar nog niet zo lang geleden Kleine mantels in het binnenland iets bijzonders waren, nemen ze het nu steeds vaker in. In de nabije omgeving is nu al een kolonie op het dak van een groot bedrijf op het industrieterrein in Aadorp, op hemelsbreed maar een paar kilometer. Dan passen ze hier in het veen toch beter.

Visdief 1 RL Gevoelig

Dit mag je met recht een pionier noemen: de eerste keer als broedvogel in het veen, en daarbij de enige van heel Twente! Vandaar hun foto voorop dit verslag. Ook voor deze geldt: hopelijk is het een voorloper voor komende jaren, als het terrein geschikt blijft. Deze ene probeerde het eerst ook al bij de Kokmeeuw vlak langs het wandelpad in het noorden, maar zocht later toch zijn heil zuidelijker, voorbij De Plus. Jaren geleden waren het Zwarte sterns waar je elk jaar op kon rekenen. Deze is allang als broedvogel weg, maar in ons land zien we steeds vaker zuidelijke moerassterns als broedvogel verschijnen. Wie weet mogen we die hier ook nog eens begroeten. Aan de andere kant, die Zwarte zijn niet voor niets verdwenen, gebrek aan geschikt voedsel lijkt heel waarschijnlijk.

Zomertortel 0 RL Kwetsbaar

We noemen ze nog één keer. Nostalgie... Uit: Broedvogels Engbertsdijkerven 1993: *In 1985 werden 31 territoria vastgesteld. In dat jaar werd de soort in de gehele oostelijke bosrand niet opgemerkt, ondertelling door lage onderzoeksintensiteit. Het werkelijke aantal zal in dat jaar hoger zijn geweest.*

Rust in 't land, en om de velden
walmt nog hitte van den dag;
in een weggedoken boschje
hoor ik eenzaam, tortelslag

Gerrit Achterberg

Koekoek   **6**   **RL Kwetsbaar**

Deze zorgen vanouds voor de meeste hoofdbreken voor de interpretatie. Roepende vogels meden alleen de grote open deelgebieden, maar verder doken ze overal wel een keer op. Dat leidt dan tot één á twee territoria per deelgebied, en dat gaf een totaal van tien territoria. Ook hier is weer de tweederde formule op losgelaten, maar dat geeft zo goed als zeker ook nog een te rooskleurig beeld. 's Morgens in het donker roepen ze even van een vaste plek, en dan beginnen ze aan hun rondjes. Maar dan rijst nog steeds de vraag: roepen ze alle wel in het donker? Als dat wel het geval is, kom je op hooguit drie á vier vogels.

Nachtzwaluw   **35**

Wat er ook nog meer aan hout verwijderd wordt, de Nachtzwaluw laat zich niet uit hun veld slaan. Een paar vaste zangplekken binnen het veen hebben ze dan wel verlaten, maar op het totaal is het bijna niet te merken. Bij het beheer zijn her en der kleine plukjes bos gespaard gebleven, en van daaruit blijven ze rustig doorsnorren. Maar

zelfs een enkele Grove den is voor hen voldoende, er zijn er waar je al jaren achtereen op hen kunt rekenen. Nachtzwaluwen, ze zijn toch wel het grootste succesverhaal bij de vogels van de heide. Je kunt er letterlijk niet genoeg van krijgen.

IJsvogel   **2**

Voor het eerst twee territoria van de IJsvogel, maar dat hoeft nog niet een succes te wezen. In twee voor hen aangelegde steilranden waar ze al eerder hadden gebroed werd bezoek aan een nestgang geconstateerd. Maar daar lijkt het ook bij te zijn gebleven, jongen werden dit jaar niet gezien. Wie overigens het water beziet waarvan ze moeten leven, verwondert dat niet. Waar je vroeger tot de bodem kon kijken is het nu bruin en troebel. In de toekomstige plannen voor de waterhuishouding van het veen, is voorzien dat het waterpeil hier bijna een meter hoger komt te liggen. Het voert dan ook geen landbouwwater meer af, mogelijk dat het dan weer helder wordt. Alleen staan dan hun nestwanden weer onder, maar daar kan een oplossing voor gemaakt worden.

Torenvalk   **0**   **RL Kwetsbaar**

Ook in dit voorjaar waren altijd wel jagende Torenvalken in het veen aanwezig, zeker boven de graslanden aan de westkant. Maar ook nu weer geen enkel teken van een broedpoging. De soort doet het in de naaste omgeving echter heel goed, met hulp van de Torenvalkwerkgroep van de plaatselijke KNNV. In negen bezette kasten werden 41 eieren gelegd, met als eindresultaat 32 geringde jongen. Het lijkt dan ook welhaast zeker dat een eventuele nestkast aan de westrand van het veen meteen bezet zou gaan worden. Aan de zuidkant net buiten Engbertsdijksvenen staat in ieder geval op een erf een kast, waar dit voorjaar vier jongen groot zijn geworden.

[Torenvalk werkgroep - KNNV | Afdeling Vriezenveen](#)

Grauwe klauwier   5   RL Bedreigd

De klauwieren lieten het op een paar al jaren bekende plekken afweten, en daarbij zagen we ze ook niet terug op sommige nieuwe plekken van vorig jaar. De top van negen van vorig jaar werd dan ook helaas niet geëvenaard. Als altijd lag het zwaartepunt van de soort weer helemaal aan de westkant. Aan de oostkant lijken de voorwaarden weinig veranderd op de vanouds favoriete plekken, maar ook daar was geen enkele waarneming. Voor het vaststellen van toch nog een territorium aan de oostkant van het veen, was een laatste bezoek op 9 juli nodig. Dat leverde dan wel meteen een alarmerend paar met voer in de snavel op. Bij geen van de voorgaande bezoeken werd hier een Grauwe klauwier waargenomen! Dit paar had een vrij uitgestrekt braamstruweel als nestgelegenheid, waar ze in goed gezelschap waren van onder andere Grasmus, Blauwborst, Roodborsttapuit en Kneu. Toch nog een keer een positieve kant van het teveel aan stikstof in het veen. Grauwe klauwieren zijn, met de Kraanvogels, de enige RL broedvogels hier die landelijk een positieve trend laten zien.

Wielewaal   8   RL Kwetsbaar

Het kon haast niet uitblijven na de grote opruiming onder het houtgewas, maar dit laagste niveau in de telreeks sinds jaren doet toch pijn. Helemaal begrijpelijk is het ook niet: waar je jarenlang bij het uitstappen op de P-plaats in De Pollen meteen begroet werd met die vrolijke jodel is het nu stil. Deze hoek moet het nu met slechts twee territoria doen. Het gekke is, dat juist daar een groot deel van hun oude voorkeursbos is gebleven. Aan de westkant zijn ze nu helemaal naar de rand gedrongen. Er was ook nog een territorium in een houtsingel in het vroegere cultuurland, met veel opgaande Zwarte els. Helaas voor hen, en mogelijk de Houtsnippen die hier baltsten, zal ook deze strook nog gaan verdwijnen.

Raaf   1   RL Gevoelig

Ook nu weer kon je door het hele veen het intussen bekende stel Raven treffen, het vijfde jaar op rij. Maar nog steeds is er geen enkele aanwijzing, dat ze wel eens aanstalten maakten om een gezin te stichten. Meestal zie je ze jaarrond in het zuiden, waar door de plaatselijke *valwildbeheerder* van de WBE verongelukt wild wordt teruggegeven aan de natuur. Maar bij een vroeg ochtendbezoek aan de oostzijde, bleken ze daar de nacht te hebben doorgebracht.

Ook later zie je ze hier regelmatig, en voor Raven blijken ze dan opvallend benaderbaar. Door zelf ook maar wat terug te gaan roepen kun je zelfs een discussie met hen voeren op minder dan 100 meter.

Matkop 0 RL Gevoelig

Het is bijna niet voor te stellen, een Engbertsdijksvenen zonder Matkoppen. Maar dat is dus dit jaar wel gebeurd. Je zou je kunnen voorstellen dat dit ook een gevolg is van de boskap, maar voor deze soort geldt hetzelfde als voor de Wielewaal: juist de oudere bosdelen, met veel dood hout waar ze het van moeten hebben, staan nog overeind. Voor een typische soort van vochtige omstandigheden kan wel de reeks hete en droge zomers hen een klap hebben toegebracht. Of is dit misschien ook een soort, waarvan het broedgebied opschuift naar het noorden?

Veldleeuwerik 14 RL Gevoelig

Je weet werkelijk niet meer hoe je het hebt wanneer je er een stuk of wat tegen elkaar in hoort zingen, maar het doet je meteen beseffen wat je hebt gemist de laatste jaren. Ook deze soort zagen we nu vooral weer boven het intussen bekende deel bij de Krikkendijk. Hier op 8 april maar liefst tien gelijktijdig zingende leeuweriken. Oude tijden herleven, hopelijk niet voor even.

Spotvogel 6 RL Gevoelig

Spotvogels zijn weer helemaal gedaald tot het peil van wat we tot voor een jaar of acht geleden gewoon vonden. Daarna mochten we een paar jaar genieten van meer dan een verdubbeling. Hun voorkeursbiotoop, de greppels met wilgen langs de westkant zijn twee jaar geleden opgeruimd. De enkele die we nu nog hebben zaten nog steeds alle aan de westkant, maar meer verspreid.

Grote lijster 6 RL Kwetsbaar

Een licht herstel voor de Grote lijster, met vrijwel alle territoria aan de zuidzijde van het reservaat. Daarmee is hun toekomst toch nog zeer ongewis: ook hier zal nog weer bos moeten wijken voor de toekomstige inrichting van het veen. Het is het lot van de groep bosvogels, maar zeker deze zul je toch wel gaan missen. Hun luide jubel is het eerste signaal voor de komende lente, ook al vriest het dan soms nog.

Grauwe vliegenvanger 2 RL Gevoelig

Een soort die waarschijnlijk nooit overschat zal worden. Zo luidkeels als de lijsters laten weten dat ze er zijn, zo ingetogen is de Grauwe vliegenvanger. Daarbij zal het ook niet helpen, dat de antenneschoteltjes van de oudere tellers niet zo scherp meer ontvangen. Het zachte piepje van de vliegenvangers is zo gemist. Maar dat gaat al jaren zo, en zal niet de enige reden zijn van het lage aantal. Bos met bomen met hier en daar een uitstekende, dode tak waar je ze op de uitkijk ziet zitten wordt nu eenmaal alsmaar minder...

Blauwborst 85

Wat er ook gebeurt in het veen, de Blauwborsten blijven op hun posten. Vaak zijn dat de mooie roodbruine gageelstruwelen, voor de verdwenen berkenopslag hebben ze zich moeiteloos braamstruiken eigen gemaakt. De Blauwborst zou je een waardig vervanger van de IJsvogel kunnen noemen, de wapenvogel van Willem van Oranje. Met hetzelfde oranje-wit - blauw als hun illustere voorganger. *Je maintendrai*, het zou hun lijfspreuk kunnen zijn. Ik zal handhaven!

Nachtegaal 0 RL Kwetsbaar

Op 1 mei in de vroege ochtend kon weer eens worden genoten van deze virtuoos onder de zangers. Hij zong vanuit de ruigte van een dichtbegroeide greppel, aansluitend op een enkele jaren geleden afgezette bosrand, en grenzend aan extensief grasland. Tot voor jaren het biotoop waar je ook in Twente hun voordracht kon bewonderen. Deze dacht er toch anders over, het bleef bij een eenmalige voorstelling.

Paapje 1 RL Bedreigd

Met deze iconische soort van het nostalgische boerenland blijft het tobben. Jaarlijks wel zingende mannetjes, maar vrijwel nooit zijn het blijvertjes meer. Dit territorium is ook alleen maar op basis van een enkel mannetje, dat bleef zingen tot in juni. Daar bleef het bij. Vanuit mensenoogpunt is er meer dan voldoende geschikt biotoop voorhanden, met aan de randen van het veen ruig, extensief beheerd grasland. Maar ze willen niet meer.

Roodborsttapuit 68

Het blijft altijd een competitie waar ze zelf geen weet van hebben: wie wint het dit jaar, de Roodborsttapuit of de Blauwborst? Beide zijn toch wel de verwende kinderen van het veen, ze krijgen de meeste aandacht, zeker van fotografen. De Roodborsttapuit moest het ook dit jaar weer afleggen, zeker in het centrale deel van het veen. Maar ze zijn veel meer opportunist dan hun mededinger. Ook dit jaar waren ze weer in elk deelgebied te vinden. Ook meteen op de nog grotendeels kale kapvlaktes, als er maar iets in staat of ligt vanwaar ze de boel kunnen overzien.

Gele kwikstaart 15 RL Gevoelig

Vorig jaar was hun plotselinge aanwas een aangename verrassing, dit jaar hielden ze dat niveau mooi vast. Een derde deel van deze broedvogels hielden zich op in het terreindeel waar de trektelpost op uitziet, wat mooi meegenomen is voor de bezoeker. Ze zullen het overwegend ook goed gedaan hebben, aangezien veel van de territoria op basis van alarmerende vogels zijn vastgesteld.

Graspieper 38 RL Gevoelig

Evenals de Gele kwikstaart, in het terrein hun vaste begeleider, behielden ze hun fraaie positie. Ook voor deze soort is het intussen beroemde deel aan weerszijden van de Krikkendijk het zwaartepunt van de verspreiding, maar ze waren ook wel meer verspreid over het veen aanwezig. Een echte voorkeur valt daar niet in te ontwaren, je kon ze treffen in egale Moliniavelden, maar ook wel op delen waar de begreppeling van de turfwinning voor veel reliëf zorgt. Het zal met de waterstand te maken hebben: tijdens hun hoogtijjaren was de hoogveen kern een centrum voor hen, daar waar nu nog slechts één territorium was. Hier is het dan ook een stuk natter geworden.

Kneu 30 RL Gevoelig

Het aantal Kneutjes is nog steeds maar de helft van waar we tot voor een jaar of vijf geleden mee verweerd waren, maar gelukkig is de stand nu wel stabiel. Op de droge heide bleef het bij een voor deze soort schamele vijf territoria, de rest was verdeeld over het hele gebied. Met ook hier weer een concentratie in het al vaker genoemde deel bij de trektelpost, en in het begraasde deel aan de westkant van het veen noordelijk van de inmiddels beroemde Krikkendijk.

Wintervogels

Ook in het seizoen 2020-2021 is weer volop geteld aan de wintergasten; namelijk één telling per twee weken. De tellingen starten één uur voor zonsopkomst en duren circa drie uur. Per telling staan op drie posities tellers, die eerst vanaf deze plek de uitvliegende slaapplaatsvogels tellen, en daarna een ronde door een eigen deelgebied lopen en hier de watervogels en Klapeksters tellen. Toendrarietganzen waren begin oktober al aanwezig met 755 vogels, daarna namen deze snel toe tot 12.217 eind oktober. Ook in november en december sliepen er veel Toendrarietganzen in het veen; namelijk 5.000 - 10.560. Grauwe ganzen piekten begin oktober met iets meer dan 1.000 vogels. Kolganzen zijn altijd wel aanwezig, maar meestal lastig te tellen omdat ze letterlijk worden overschreeuwd door de rietganzen. Deze winter werden er hooguit 250 geteld.

Bij de watervogels waren van een aantal soorten de meest in het oog springende aantallen: Slobeend 19, Krakeend 18, Pijlstaart 5, Wintertaling 317, Bonte strandloper 3, Watersnip 17. Van de Wilde eend werden maximaal 381 vogels geteld. Dit aantal is in schrille tegenstelling met vijftig jaar geleden, toen verbleven tot wel 10.000 Wilde eenden in het gebied.

Het maximum aantal Blauwe kiekendieven was 21 exemplaren. Dit was een uitschieter welke in maart is geteld, meestal lagen de aantallen tussen 10 en 15 exemplaren. Eenmaal is een geplukt mannetje Blauwe Kiekendief gevonden, waarschijnlijk is deze tegen een vrouwtje Havik aangevlogen. Mooie bijvangst waren Slechtvalk en Smelleken met 1 vogel op diverse datums.

Een mooie slaapplaats is die van een groep uilen in een vaste slaapboom; deze winter zijn maximaal 4 Ransuilen geteld, op twee datums sliep er ook een Velduil bij.

De winter van 2020 – 2021 was voor het eerst in de telreeks zonder territoria van Klapeksters, waarbij het niet duidelijk is waar dat door kon komen. Gelukkig zijn ze deze winter weer teruggekomen: eind 2021 waren er in ieder geval weer drie met een vaste stek. Daar zijn we erg blij mee, ze horen bij het winterbeeld van het veen!

Verder bezochten ook afgelopen jaar weer veel vreemde vogels Engbertsdijksvenen. De meest bijzondere waren de al genoemde Grijze wouw en Steenarend. De wouw was al een paar dagen eerder in het veen zonder op te vallen, tussen de russen bij 't Krikeantie. Daar was hij voor de voet op jacht naar de Heikickers die toen volop aan het paren waren. De arend verkaste na een overnachting naar het landbouwgebied westelijk van het veen, met in zijn kielzog onmiddellijk de grote groep soortenjagers. Een wat minder exclusieve soort liet zich in oktober even zien: een Roodhalsfuut. Alweer jaren geleden, in 2009, deed een paar eenmalig een broedpoging vlak voor 't Krikeantie, maar lieten het er na een paar dagen bij zitten.

Bijzondere soorten die alleen overvliegend werden gezien zijn er teveel om op te noemen. Maar de Reuzenster van april moet toch even worden uitgelicht, al is het maar omdat je als samensteller van dit verslag ooit een paar minuten te laat was voor de eerste waarneming van deze soort voor het veen. En het nu na jaren nog steeds een wensvogel is.

Overige groepen

Bij de zoogdieren vallen als altijd de Zwijnen, Hazen en Reeën het meest op, en nu in het kale landschap helemaal. Ze werden dan ook uit bijna alle deelgebieden wel een keer genoteerd.

De grootste groep Zwijnen was negen, deze werden een paar keer gezien. Maar meestal ging het om maar één of enkele. Vossen werden tijdens de tellingen slechts twee keer gezien. De Das zelfs helemaal niet in levenden lijve, maar ze zijn met in ieder geval vier burchten in het veen nog volop actief. Zowel voetsporen als graafactiviteit laten dat zien. Er is dit jaar extra op gelet, in verband met mogelijke consequenties voor de gedachte werkzaamheden. Een waarneming van een Konijn is tegenwoordig iets bijzonders: slechts op de hei in het noorden werd er tweemaal één gemeld!

Er was wel een opzienbarende nieuwkomer: de Otter! Een eerste melding van een regelmatige bezoeker van het veen in de winter werd nog wat argwanend bekeken. Deze had twee Otters gezien, die als het ware een eindje met hem

waren opgezwommen in het Geesters Stroomkanaal. Het leek al wat meer waarschijnlijk, toen op 1 april een grotendeel opgegeten Zeelt werd gevonden op de oever, waarbij het gras rondom nog nat was. Voor een beest waarvan aangenomen wordt dat ze profiteren van de toenemende waterkwaliteit in ons land is dit wel een bijzondere plek. Op het oog jagen zal hier niet meevallen. Niet toevallig is de buit een Zeelt: een vis die leeft van een modderige bodem, daarbij kunnen ze tijdelijk toe met minder zuurstof. Het kanaal zal alleen dienen als trekroute, niet als vestigingsplaats. De definitieve bevestiging kwam op 19 april: de teller van dienst meldde verrast:

'Met zekerheid kan ik zeggen dat mijn ronde van vanochtend is begonnen met twee rondzwemmende en duikende Otters. Ook na tien keer met de ogen te hebben geknipperd, was net uit de auto en vroeg, bleven het overduidelijk twee Otters. Gaaf!'

Op 28 mei kwam er nog weer een melding van een bezoeker, deze had 's ochtends om 05.00 uur ook weer twee Otters gezien, weer op dezelfde plek. Helaas werd op 23 september een Otter dood gevonden langs de Nieuwe Daarlerveenseweg, bij het Veenschap. Waarschijnlijk doet de Verbindingsleiding zijn naam ook voor Otters zijn naam eer aan. Tussen Engbertsdijksvenen en het Overijssel Kanaal moeten ze wel een paar forse verkeershindernissen nemen. Mogelijk was het één van de twee waargenomen dieren.

Bij de reptielen gaat altijd alle aandacht uit naar Adders, in het voorjaar is het voor velen een sport om de zonnende dieren te vinden. Voor de Telgroep waren de berichten over doodgereden reptielen op mountainbike routes mede een reden om alvast te ageren tegen de door de liefhebbers gevraagde uitbreidingen van het netwerk rond het veen. Dat dit geen denkbeeldig gevaar is, laat de doodgereden Adder op deze foto zien. Deze werd op 15 juli gevonden op het Katerjanspad, het is duidelijk dat hier een fiets overheen is gereden. Daarvoor werd er ook al één gemeld van de zandweg langs de westkant, op 1 mei gevonden. Het kan ook nog wat grover: eveneens langs het Katerjanspad werd in september een Adder geplet door een trekker bij de afvoer van gras.

En dan is er nog de groep insecten, waarvan er vele soorten uit allerlei groepen werden gemeld. Bij de dagvlinders valt op, dat Heideblauwtjes vrijwel niet meer worden gemeld. Jaren geleden, toen het spoortje nog regelmatig werd gemaaid, was Engbertsdijksvenen een topgebied voor deze soort! Het zou heel erg spijtig wezen wanneer deze, evenals met de Heivlinder al is gebeurd, geruisloos zou verdwijnen. Wel waren er een paar opvallende, zeldzame grote soorten te bewonderen. Dat laatste kon op je gemak: vrijwel alle waarnemingen werden gedaan op of bij de intussen beroemde 'sapeik' bij het bruggetje over het Geesters Stroomkanaal, in de zuidwestpunt van Engbertsdijksvenen. De stam van de eik is aan alle kanten aangetast, en uit deze wonden komt een zurig riekende vloeistof die een hele reeks insecten aantrekt. Jaarlijks is deze dé plek waar je bijvoorbeeld altijd Hoornaars treft, in vredige harmonie met dag- en nachtvlinders. In juli kregen de meer gewone soorten ineens concurrentie van een drietal zeer fraaie, zeldzame soorten: Grote weerschijn, Kleine IJsvogel, en Grote vos, deze laatste het meest.

Wat verder opviel als je de waarnemingen van Engbertsdijksvenen bekijkt, is de lange reeks aan allerlei soorten klein gedierte. Niet alleen bij de libellen, waarvoor het gebied intussen al wel een naam heeft opgebouwd. Maar ook uit andere soortgroepen, voornamelijk van beesten die mooi stil willen blijven zitten. Het hulpmiddel Obsidentify is blijkbaar voor velen een schitterende en verslavende ontdekking. Het resultaat is dan ook heel goed merkbaar, met een keur aan namen waarvan je nog nooit gehoord hebt. Vaak hebben ze nog niet eens een Nederlandse naam. Een magazijn, waar specialisten nog naar hartelust in kunnen grasduinen.

Tot slot nog een waarneming, die niet in een faunaverslag thuishoort, maar te bijzonder is om er niet even aandacht aan te besteden. Normaal gesproken gebeurt er niet zoveel op floristisch gebied in Engbertsdijksvenen. Als er al bijzondere soorten opduiken is dat meestal

langs de zandpaden. Dat was ook vorig jaar het geval, met de vondst aan de Oude Leidijk van Canadees hertshooi, één van de meest zeldzame soorten van het vasteland van Europa. Jarenlang maar meer bekend van één vindplaats, de laatste jaren een enkele keer vaker op nieuwe plekken, vaak na natuurherstel op voormalige landbouwgrond. Wel alle in Twente. Een grote groeiplaats werd in 2006 ontdekt in De Koele, de recreatieplas bij Bruinehaar. En nu dus de eerste vondst in Engbertsdijksvenen, waar er later nog een paar bijkwamen, alle langs zandpaden. Een soort, die zijn pioniersgeest in de toekomst nog weer zal moeten aanspreken: het zijn allemaal paden die voor de waterhuishouding danig aangepast gaan worden...

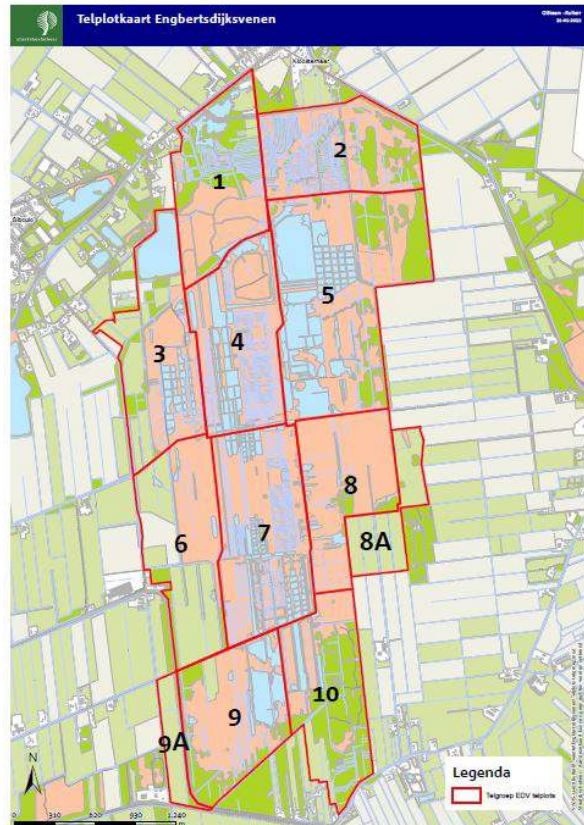

De tellers

Johan Stegeman
Jan Stegeman
Siegfried Ekkel
Peter van den Akker
Alex Huizinga
Rob Verfaillie
Rick de Ruiter
Geert Euverman
Gerjan Marsman
Leen Smits
Tom van Maanen

Telgebied

1
2
3
4
5
6
7 noord
8, 8A
9
9A, 7 zuid
10

Gerrit Schepers en Herman Stevens volgden de Kraanvogels buiten het veen.

Johan Bekhuis, pionier van de vogeltellingen in, en nog steeds met een LAT- relatie met Engbertsdijksvenen, en Gerjan Marsman voorzagen de tekst van commentaar.

Peter van den Akker zorgde voor het overzicht van de wintervogels

Rick de Ruiter maakte het kaartje van de deelgebieden

De meeste foto's zijn van Gerrit Schepers of uit eigen voorraad, aangevuld met:

Henk Bos	Haas, Dode adder
Gerrit Kamphuis	Nachtzwaluw
Herman Stevens	Soortenjagende vogelaars, Slib Verbindingsleiding, Patrijzen

Verslagen uit voorgaande jaren zijn in te zien op:

[BMP Telgroep - KNNV | Afdeling Vriezenveen](#)

Geel = geteld in dit jaar

Grijs = niet (overal) geteld in dit jaar

	2003	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	RL	NL
Handmatig																	
Canadese gans *		1								1	1			1	3		
Brandgans	9	15	11	12	22	28	19	16	7	5	9	2		1	2		
Grauwe gans		10	28	28	34	73	65	65	50	41	66	38	36	37	56		
Soepgans															3		
Knobbelzwaan	1																
Nijlgans	4	4	3	3	3	6	5	2	4	2	1	1		2	2		
Bergeend	5	5	6	6	2	3	3	1	2	3					1		
Krakeend	1	1					2	1					1	5	8		
Soepeend														1			
Wilde eend											69	53	46	49	57		
Slobeend	15	16	6	13	17	21	18	13	17	6	6	7	6	11	12	KW	
Zomertaling	9	2	6	1	3	3	1	3	6	2	2	3		2	2	BE	
Wintertaling	103	82	70	65	55	65	75	96	72	46	29	44	45	41	32	KW	
Tafeleend	2	3	5	9	4	3	8	4	6	2	3	3	1				
Witoogeend	1				1												?
Kuifeend	55	41					40		32	19	18	10	11	11	14		
Patrijs							1									KW	
Kwartel		5	1	1	9	3	4	2	2	1	2		6	2	11		
Fazant											1	4	6	9	6		
Dodaars	22	30	34	26	23	20	23	37	30	20	25	31	18	9	12		
Roodhalsfuut			1													GE	?
Fuut	5	2	2		1		1	1	1	2	2	1	1	1	4		
Roerdomp															1		
Geoorde fuut	27	12	20	16	10	21	7	10	11	4	3	1	1	3	2		
Wespendief	1										1	1		1			?
Sperwer	1	1									1			1	1		
Havik	2	4	3	4	2	3	2	2	2	2	1	1	3	2	1		
Bruine kiekendief	1	1															
Buizerd	7	7	4	3	2	5	3	6	4	5	3	5	5	5	6		
Waterral	26	28	24	24	23	20	29	35	57	45	36	24	15	19	16		
Porseleinhoen	2					1		1		1					3	KW	
Waterhoen	13	17					10				2	2	3				
Meerkoet	25	20					18				8	7	4	1	2		
Kraanvogel					2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	GE	
Kievit	5	6	6	3	6	5	5	5	4	5	4	6	11	26	41		
Kleine plevier		2	4	3	2						1	2		1	4	4	
Houtsnip		6	4	7	5	5	9	4	8	6	4	10	11	11	6		
Watersnip		1		3	2		2	3	3		10	5	3	3	7	BE	
Grutto								1	1		1					GE	
Wulp	1	1			2	1		1	1		2	2		1	2	KW	
Tureluur	2	2	3	1	1	3	2		1	2		1	1	6	9	GE	
Kokmeeuw	297	299	215	235	250	418	170			1		3		20	26		
Kleine mantelmeeuw															1		
Visdief															1	GE	
Holenduif	8	3									2	1		1	1		
Zomertortel	10	6	10	7	2			3	1	1		1				KW	
Koekoek	14	10	9	7	9	7	8	11	8	10	10	6	8	5	6	KW	
Kerkuil									1	1	1	1	1	1	1		
Bosuil		1	1					1	2	1			1				

Ransuil	2						1	2				1	1		KW		
Nachtzwaluw	6	3	14	21	16	29	20	18	22	12	22	32	40	35			
IJsvogel	2						1	1	1	1	1	1	1	2			
Draaihals								1	1			1			EB		
Middelste bonte specht											2	3	2	1			
Kleine bonte specht	1	1	2		2	4	6	7	8	5	10	9	4	5			
Grote bonte specht	15	12				27	26	27	33	29	33	26	23	27			
Zwarte specht	1																
Groene specht			1	2		1		3	3	4	3	2	2	4			
Torenvalk	1	2			1										KW		
Boomvalk	1	1										1			KW		
Grauwe klauwier	1	3	1	1	1	4	7	6	8	4	1	2	9	5	BE		
Wielewaal	17	26	30	29	21	17	35	24	19	17	17	18	18	14	8	KW	
Kauw	3	1															
Raaf						1				1	1	1	1	1	1	GE	
Kuifmees	1		1					2									
Glanskop	1	1						1	6	3	7	6	2	1			
Matkop	10	3	9	7	4	5	8	12	11	7	8	9	10	2		GE	
Boomleeuwerik	3	2		1					1	1	1	1	5	9	9		
Veldleeuwerik	5	2					5	5	6	2	1	1	2	9	14	GE	
Oeverzwaluw	30	3	1														
Staartmees						4	5	8	8	14	11	7	4	4			
Fluiter	2	1		4		2	2	1	2		8	4	3	1	1		
Rietzanger		1							1	1		1	1		1		
Kleine karekiet	4			2	2	1	1		1	1	1	1			2		
Bosrietzanger	1	3	3	5	3		7	5	5	4	6	3	5	4			
Spotvogel	5	6	4	6	9	6	6	7	14	17	15	16	18	7	6	GE	
Sprinkhaanzanger	8	16	10	7	1	8	14	7	10	18	9	3	3	2	2		
Braamsluiper	1	1									3	6	2	6	2		
Grasmus	144	122				204						192					
Goudhaantje											1	1	1				
Boomklever								1	1	1	1						
Boomkruiper	3	6				21	23	31	15	16	21	20	21	25			
Grote lijster						8					11	8	8	3	6	KW	
Grauwe vliegenvanger	1	3		2	1	1	3	1	3	2	4	5	3	4	2	GE	
Blaauwborst	52	52	66	74	77	98	78	93	96	93	82	71	57	85	85		
Nachtegaal												1					
Bonte vliegenvanger	3	6				18					12	17	13	6	8		
Gekraagde roodstaart	11	11				36	34	32	23	23	21	15	21	27			
Paapje	1		2	2	1	2	2				2	1	4	2	1	BE	
Roodborsttapuit	55	63	90	95	104	104	95	107	108	93	74	66	68	77	68		
Tapuit							1									BE	
Gele kwikstaart	1	1	1	4	3	2	7	8	3	4	1	1	4	15	15	GE	
Grote gele kwikstaart																	
Witte kwikstaart		1				3					2		4	3	7		
Graspieper	53	10	11	15	20	20	23	17	27	20	25	16	20	37	38	GE	
Boompieper	156	176				206						125					
Appelvink	6	7	3	9	2	3	7	11	7	6	14	11	11	8	5		
Goudvink	3						3	1	4	4	5	2	1				
Groenling	2	1					1				1	4		1			
Kneu	23	47	53	55	43	47	58	61	60	61	37	31	33	30	30	GE	
Putter									1			3	3	2	2		

Geelgors	119	75					59	66	53	50	44	54	54	48	47
Rietgors	276	167					181					154			

Koekoek: Vanaf 2009 gecorrigeerd naar 2/3 van gevonden aantallen!

Kraanvogel: In 2019 2 territoria, maar van slechts 1 paar!

* 2016: CaGa x Gga

Landelijke trend

Positief

Gelijk

Negatief

Onzeker

?